Motion till riksdagen 1985/86: 560

Jan-Erik Wikström (fp)

Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. (prop. 1985/86: 167)

Synen på psykoanalys och psykoterapi

I regeringens nu framlagda proposition, som utgör ett slags uppföljning av den s. k. Dagmarreformen, säger socialministern bl. a. följande om psykoanalys och psykoterapi:

Svenska psykoanalytiska föreningen och Svenska föreningen för holistisk psykoterapi och psykoanalys har i en skrivelse till socialdepartementet tagit upp frågan om psykoanalytikernas möjligheter att bedriva sin verksamhet. Bl. a. begärs att läkarpsykoanalytiker ges möjlighet att arbeta deltid i offentlig tjänst och deltid privat.

– – –

Jag vill även för egen del framhålla det angelägna i en god tillgång till psykoterapeutisk behandling och vill understryka det angelägna i att denna fråga behandlas på ett positivt sätt i sjukvårdshuvudmannens planering. Jag är emellertid inte beredd att nu föreslå några särskilda regler vad gäller läkarpsykoanalytikernas anslutning till försäkringen (s. 17).

Detta yttrande är motsägelsefullt, eftersom angelägenheten inte rimmar med oviljan att förändra villkoren för de berörda yrkesgrupperna på ett sådant sätt att "en god tillgång till psykoterapeutisk behandling" kan förverkligas och "att tillgången på psykoanalytisk behandling och utbildning inte minskar" (SfU 1983/84: 31). Man kan nämligen beräkna att tillgången på psykoanalytisk behandling, med den praxis som hittintills utvecklats, redan inom de närmaste åren kommer att bli allt mindre till följd av att etableringsstopp i praktiken råder. På litet längre sikt kommer den att minska än mer, eftersom utbildningen av speciellt läkarpsykoanalytiker redan börjat kvantitativt avta på grund av de ytterst osäkra framtidsutsikterna i yrket.

Detta är inte acceptabelt. Psykoanalysen är inte bara en i hela västvärlden etablerad behandlingsmetod för psykiska störningar, som saknas inom landstingens verksamhetsområde därför att den bäst utövas i privat regi, utan den är också den kunskap på vilken hela den nu etablerade psykoterapiutbildningen vilar. Det är i stor utsträckning psykoanalytiker, som utbildar och handleder de terapeuter, som borgar för kvaliteten i den psykologiska behandlingen vid de sektoriserade psykiatriska mottagningarna; och det är i stor utsträckning psykoanalytiskt utbildade läkare och psykologer, som varit drivande i den omfattande reformering och humanisering av psykiatrin som nu pågår.

Det är därför en riksangelägenhet, att den på privata initiativ och utbildningsansträngningar vilande psykoanalytiska kompetensen inte äventyras genom en blind "reform", vars konsekvenser för psykoanalysen man säkerligen inte har kunnat förutse och nu inte heller är beredd att rätta till.

Bakgrund

Vid riksdagens behandling 1984 av de förändrade villkoren för privat läkarverksamhet i samband med Dagmarreformens införande beaktades psykoanalysens utsatta ställning i olika uttalanden.

Socialförsäkringsutskottet underströk i sitt yttrande (SfU 1983/84: 31) angelägenheten av att psykoanalytisk utbildning och verksamhet inte minskar.

Socialutskottet skrev i sitt utlåtande följande (SoU 1983/84: 4 y):

Utskottet delar uppfattningen att överenskommelsen inte får leda till minskad tillgång till psykoanalytisk behandling och utbildning. Detta måste beaktas av sjukvårdshuvudmännen i deras fortsatta planering.

Landstingsförbundet yttrade i sitt cirkulär (AC 84: 38) angående överenskommelse mellan Landstingsförbundet och socialdepartementet i anledning av riksdagsbeslutet av den 5 juni 1984 följande:

Läkare som varit verksam som fritidspraktiker under 1984 men som inte uppfyller krav för huvudmans tillstyrkan kan ändå komma ifråga för prövning t. ex. om verksamheten är förlagd till läkarglest område eller då verksamheten anses speciellt viktig i det totala vårdutbudet. Bl. a. bör här beaktas att riksdagen understrukit angelägenheten av att tillgången på psykoanalytisk behandling och utbildning inte äventyras.

Konsekvenser i Dagmarreformens efterföljd

Folkpartiet framhöll i sin motion (mot. 1983/84: 2904) att "etableringsrätten försvinner" och att "landstingen får ett ekonomiskt intresse av att hålla tillbaka den privata sjukvården, eftersom deras egna budgetmedel annars minskar". Folkpartiet påpekade också att konsekvenserna för tillgången till öppen psykiatri skulle bli förödande. Det berättigade i dessa farhågor håller nu på att visa sig.

Sedan ovan nämnda utfästelser gjordes, har det framkommit att de som heltidspraktiker nu verksamma psykoanalytikerna med läkarutbildning knappast har berörts av Dagmarreformen. För fritidspraktiker innebär Dagmarsystemet att de inte kan ansluta sig till sjukförsäkringen. De kan dock få ersättning från landstinget. Däremot har ett flertal s. k. fritidspraktiker endast kunnat sluta avtal med landstinget som medger så få besök – maximalt fem besök per vecka – att psykoanalytisk praktik, där varje patient normalt kommer på fyra fem besök i veckan, inte längre är möjlig för denna grupp.

Den andra kategorin psykoanalytiker, psykologanalytikerna, har i prin-

cip inte fått sina villkor förändrade i och med Dagmarreformen, men det förtjänar påpekas att kostnaderna för dessa analyser endast i ett fåtal fall är subventionerade, varför i praktiken endast förmögna eller socialbidragsberättigade patienter har råd att gå i psykoanalys hos en psykologanalytiker. I framtiden kommer läkaranalytikernas villkor att bli ännu sämre än psykologanalytikernas, om nuvarande praxis kommer att fortsätta att tillämpas.

Kandidater i psykoanalytisk utbildning, som är läkare och ännu inte hunnit etablera sig som praktiker, har under sin utbildning vanligtvis tagit sina handledda fall som fritidspraktik. Denna utväg är nu på grund av begränsningen av antalet besök stängd, och allt fler kandidater i psykoanalytisk utbildning kommer under de närmaste åren troligen inte att kunna verka som fritidspraktiker till förfång för både patienterna och för utbildningen.

Sedan Dagmarreformen genomfördes har inte en enda psykoanalytiker kunnat etablera sig som praktiker, eftersom det i realiteten råder etableringsstopp i Storstockholmsområdet, där all psykoanalytisk utbildning äger rum.

Många psykoanalytiker vill arbeta som deltidspraktiker för att också kunna ställa sina arbetsinsatser och kunskaper till förfogande inom allmän psykiatrisk verksamhet – som ständigt anlitade handledare och utbildare. Det finns ett fåtal lämpliga deltidstjänster inom allmänpsykiatri och dessa har av hävd kunnat förenas med deltidspraktik. I lagstiftningen kring Dagmarreformen finns det hinder för tillskapande av nya sådana tjänster, vilka skulle vara ytterst ändamålsenliga både för det allmännas tillgång till psykoanalytisk kompetens och för psykoanalysens bedrivande.

Inom de psykoanalytiska föreningarna ser man nu med största allvar på det faktum att ingenting hänt som konsekvens av de klara uttalanden som gjorts av utskott och myndigheter. Stockholms läns landsting utreder för närvarande frågan och överväger att bidra med medel till de handledda fallen från 1987, en kostnad som för hela utbildningen i de båda föreningar som bedriver psykoanalytisk utbildning skulle stiga till maximalt 5 milj. kr. per år efter ungefär tio år.

I etableringsfrågan, i vilken Landstingsförbundet yttrat sig, har ännu ingenting hänt.

Deltidspraktikerfrågan föreligger olöst, trots den positiva inställning som redovisas i propositionen.

Man kan med oro konstatera att den tidigare goda rekryteringen till psykoanalytikerbanan bland läkare är i starkt avtagande. Ingen läkare vill i dag satsa på den långa och för den enskilde mycket kostsamma psykoanalytikerutbildningen (ca 300000 kr.) när utbildningen äventyras, etableringsfrågan är olöst och psykoanalysens framtid ter sig osäker.

Det är enligt min mening synnerligen brådskande att någonting konkret händer, som visar att man från regering och riksdag menar allvar med de särskilda uttalanden som gjorts av riksdagen liksom av social- och socialförsäkringsutskotten och nu i princip av socialministern. Det är nödvändigt att regeringen snarast ger direktiv till departement och berörda myndigheter att i samverkan med landstingen se till att dessa frågor snabbt får en konkret lösning.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts hemställer jag

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag på sådana tekniska lösningar som medger fritidspraktik inom ramen för försäkringskassan för kandidater i psykoanalytisk utbildning, så att den begränsning av antalet besök som nu existerar och omöjliggör psykoanalytisk utbildning elimineras,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag på sådana lagändringar som krävs för etablering av deltidspraktik,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag på hur möjligheten till etablering av psykoanalytisk praktik skall kunna garanteras dem som genomgått den krävande psykoanalytiska utbildningen och önskar etablera praktik på hel- eller deltid,

4. att riksdagen uttalar sig för att landstingen stimuleras att inrätta fler deltidstjänster för psykoanalytiker inom psykiatrin,

5. att riksdagen uttalar sig för vikten av att de unika psykoanalytiska utbildningsinstituten i privat regi ges möjlighet att fortsätta att existera med tanke på att de utbildar personer på vilka en stor del av den statliga psykoterapiutbildningen och psykoterapin inom den offentliga sektorn vilar,

6. att riksdagen för att uppnå detta hos regeringen begär att frågan om statligt stöd till utbildningarna enligt hemställan punkt 5 ovan blir föremål för särskild utredning.

Stockholm den 29 april 1986

Jan-Erik Wikström (fp)